

túžby slovenského národa o sociálnom a národnostnom oslobodení. Za podmienok krutej maďarizácie sa slovenská literárna tvorba stala jediným miestom obhajoby najzákladnejších národných a sociálnych práv, jediným žriedlom posilňovania národného povedomia. „Literatúra je jedným z najmohutnejších činiteľov kultúrneho života v národe“ — konštatuje sa v článku „Naše literárne snahy“ v Slovenských pohľadoch 1908. Práca slovenského spisovateľa bola sprevádzaná jednak prenasledovaním a ústrkom zo strany maďarských vládnych buržoáznych kruhov a jednak nepochopením zo strany neuvedomelého slovenského ľudu. Preto Janko Francisci Rimavský z Hnúšte upozorňuje: „Kto chceš písať po slovensky len práve preto, aby si dačo získal, nepoznal si stav a potrebu ľudu svojho, preto zahodí pero a chodí radšej tam, kde sa ti nie tak sláva zásluhy diela dobrého ligoce, ale jeho zlato ligoce...“ Slovenský literát nemohol očakávať hmotné zisky, ale len biedu svoju a svojej rodiny. Podmienky, život a prácu slovenského literáta najvýstižnejšie vyjadrujú slová univ. prof. PhDr. h. c. Jozefa Škultétyho, rodáka z gemerského Potoka, v liste univ. prof. Hanušovi, v ktorom Škultéty ďakuje za blahoželenie k 70. narodeninám: „V svojom živote ja — lebo nás málo bolo — nemohol som sa venovať ničomu odbornému ani len na týždeň. Jestli by ma čo dnes bolo pripútalo, zajtra už volala povinnosť k inému... Povinnosti národné alebo osudy slovenské staveľ človeka v jeden deň pred také, v druhý deň pred inú úlohu... Priputaný redakčným stolikom slovenským, o slovenskej reči alebo literatúre písal som, keď bolo treba brániť slovenské stanovisko, odrážať nápad, pochádzajúci u jedných zo zlomyseľnosti, u iných z omylu. U mňa veľa bolo len prostriedkom, preto čo som ja mohol v nej dokázať?“ Literárna tvorba viac menej nesie na sebe všetky stopy stupňujúceho sa národného a sociálneho útlaku. Ide o národnú literatúru a v širšom slova zmysle o národnú kultúru vôbec.

Od štyridsiatych rokov minulého storočia slovenský národný život v Gemeri vedú také osobnosti štúrovskej generácie ako Štefan Marko Daxner (1823—1892) z Tisovca, Janko Francisci Rimavský (1822—1905) z Hnúšte, ktorí sa stali v meru osmych rokov duchovnými vodcami nielen Gemera, ale celého slovenského národa. Oni boli pôvodcami mikulášskych Žiadostí roku 1848 a po smrti Ľudovíta Štúra iniciátormi martinického Memoranda roku 1861. Rozkvet štúrovskej literatúry začína nástupom spisovnej slovenčiny. Prvý v slovenčine vôbec skladal básne Samo Vozár z Hrachova. (Pozri príspevok Pavla Vongreja v zborníku: Samo Vozár. Vydala GVS v Obzore, Bratislava 1970). Prvou tlačenou pub-

likáciou v štúrovskej slovenčine bola báseň „Svojím vrstovníkom na pamiatku“ od Hnúšťana Janka Francisciho Rimavského. Kým národnoobrodenecká generácia sa v ľudovej slovesnosti zamerala na zberateľskú a vykladačskú činnosť, štúrovskej generácii sa stal folklór mocným inšpiračným zdrojom pre literárnu tvorbu, najmä poéziu. Výrazom toho bolo aj zbieranie ľudovej slovesnosti v Gemeri a jej pôvodná interpretácia (Štefan Marko Daxner, Janko Francisci Rimavský, Augustus Horislav Škultéty, Jonatan Dobroslav Čipka, Pavel Dobšínský a i.). Štúrovci sa stali zakladateľmi slovenskej umeleckej prózy. Literárna tvorba tejto generácie ešte viac vyzdvihuje lásku k ľudu a k jeho poézii, obeť v boji proti sociálnemu a národnému útlaku. Obranný charakter poznali i literárnu tvorbu Daxnera, Francisciho a ostatných. Slovenský spisovateľ venuje pozornosť rovnako náukovej, popularizačnej, polemickkej, žurnalistickkej spisbe ako beletristickej. Výber literárnej tvorby determinuje povaha obrany základných práv slovenského ľudu. Je preto logické, že literárna podoba ako v 18. a začiatkom 19. storočia (Pavel Jozefy v Tisovci, Samuel Reisz (Reuss) v Revúcej a i.), tak aj od štyridsiatych rokov 19. storočia a v prvých dvoch desaťročiach dvadsiateho storočia sa zreteľnejšie prejavuje v náukových a popularizačných prácach. Výraznejšia diferenciacia medzi umeleckou slovesnosťou a vedecko-popularizačnými dielami nastáva už síce od päťdesiatych rokov minulého storočia, kde dominujúcu úlohu zohráva štúrovska generácia, ktorá postavila ľudovú tvorbu za vzor a východisko tvorby umelej a chce vedecky vysvetľovať ako špecifický kultúrny jav slovenského národa — ale umelecké postupy museli ustupovať vedeckým argumentom slovenskej svojbytnosti. Do života slovenského národa významne zasiahlo založenie prvého slovenského gymnázia v Revúcej. Profesorský zbor tohto gymnázia pod vedením riaditeľa Augusta Horislava Škultétyho rozvíjal pokrokové tradície štúrovskej mládeže pred revolúciou, slovenskú mládež vychovával v duchu demokratickom a národnom. Profesorské osobnosti, ako Samuel Ormís, autor divadelných hier podľa ľudových povestí, rodák z Revúcej, ďalej dr. Ivan Branislav Zoch, Gustáv Lojko — Hostivít Tisovský, Rudolf Homola a iní, zohrali národnobuditeľskú a uvedomovacuú úlohu jednak svojou pedagogickou činnosťou, jednak zakladaním rôznych svojpomocných spolkov po okolitých obciach.

Tón literárneho života v Gemeri udávali okrem Štefana Marka Daxnera, Janka Francisciho Rimavského štúrovskí básnici a spisovatelia, ako Peter Kellner — Záboj Hostinský (nar. 1823 vo Veľkej Polome — umrel r. 1873 v Rimavskej Sobote),

Ľudovít Kubáni (nar. 1830 v Horných Zahoranoch — umrel 1869 v Rimavskom Brezove), vydavateľ ľudových rozprávok Pavel Dobšínský (nar. 1828 v Slovošovciach — umrel 1885 v Drienčanoch), spoluvydavateľa Zorničky August Horislav Škultéty (nar. 1819 vo Veľkom Krtiši — umrel 1892 v Kreskove) a Jonatan Dobroslav Čipka (nar. 1819 v Tisovci — umrel 1861 v Drienčanoch), básnik Timotej Ignác Nosák — Bohuš Nezabudov (1818 — 1877), rodák z Tisovca, Gustáv Lojko (1843—1871), taktiež Tisovčan, básnik Samo Vozár (1823—1850) z Hrachova, Karol Salva (1849—1913), učiteľ v Klenovci, básnici Daniel Bachát (1840—1906), Cyríl Gallay (1857—1913) a prvá slovenská botanická Izabela Textorisová (1866—1949), rodáci z Ratkovej, Ján Lieb — Ivan Lúb z Kraskova, historik Július Botto (1848—1926) z Revúcej, básnik Ján Botto (1829—1881) z Vyšného Skálnika, historik, redaktor Jozef Škultéty (1853—1948), rodák z Potoka, spisovateľka a redaktorka prvého ženského časopisu Denica Terézia Vancsová (1857—1942) v Rimavskej Pile, básnik a dramatik Daniel Lauček, taktiež v Rimavskej Pile, botanik Václav Vraný (1851—1929) v Tisovci, Michal Bodický v Hrnčiarkej Vsi (Pondelok), dr. Samo Víťazoslav Kuchta (1861—1895) a dr. Samo Daxner z Tisovca, August Sulek (1820—1890) z Ratkovej a ďalší.

Na prelome 19. a 20. storočia vstupuje do literatúry básnik nových tónov, nadený umelec Ivan Krasko, vlastným menom dr. Ing. Ján Botto (1876—1958) z Lukovišť, básnik a satirik Valér Kubáni (1883—1936) z Klenovca, národný umelec dr. Janko Jesenský (1874—1945), básnik a prozaik, župan Gemersko-malohontskej župy v rokoch 1919—1923. Ich tvorba sa rozvíja aj v podmienkach novovznikajúcej Československej republiky. V nových podmienkach významnú úlohu zohráva aj dr. Jozef Škultéty, pokračuje vo svojej vedeckej, literárnej, jazykovednej práci a publicistickej činnosti.

V období medzi dvoma vojnami nastupuje nová generácia. Jej reprezentantom v Gemeri je rodák z Tisovca, Hrdina Československej socialistickej republiky dr. Vladimír Clementis (1902—1951), spoluzakladateľ komunistickej literárnej skupiny DAV, komunistický publicista. Strediskom literárneho ruchu sa stáva Rimavská Sobota. Nové pomery vytvárali nové vzťahy ľudí na území Gemera. Išlo o upevňovanie československej štátnosti. Zmenou literárnej koncepcie klesal i literárny ruch čo do kvantity, nie čo do kvality. Uskokojuvanie sa s novým širším priestorom pre ambicióznosť a rozvoj slovenského národného povedomia eliminovovalo predošlý ochranný charakter literárnej tvorby a celej kultúrnej činnosti vôbec. Nastali roky hľadania nových postojov. V tomto čase zohráva svoju ak-

tívnu úlohu žurnalistika, ktorá koncentruje všetky tvorivé sily na boj proti nepriateľom československej štátnosti a na vychutnávanie čase radosti z národného oslobodenia spod tisícročného maďarského jarma, radosti zachovania slovenského národa, ktorého existencia bola ohrozená krutou maďarizáciou. Tu zohráva, pravda, z triednych pozícií buržoáznej demokracie, svoju národno-buditeľskú úlohu časopis *Gemer-Malohont*, ktorého redaktorom bol škôldozorca Ján Uram (1883—1958), básnickým menom Horin. Uram predtým redigoval aj časopisy *Domácnosť* a *Dennica*. Z Revúčanov publicistickú činnosť vykonával Ivan Viest. Napísal aj činohru. V Rimavskej Sobote počas svojho pobytu ľudovýchovne pôsobil národný umelec Peter Jilemnický (1901—1949). V Kružne — v osade Mlynárka čerpal roku 1928 národný umelec Fraňo Kráľ (1903 — 1955) ako učiteľ námety zo života tamojších chudobných Slovákov pre svoj autobiografický román *Za krajší život*. Rodák z Lehoty nad Rimavicou dr. Ján Ďurovič n(ar. 1899) venuje svoje tvorivé sily štúdiu o duchovnej piesni a dejinám slovenského evanjelictva. Do literatúry vstupuje básnik Ludo Lašán (1909), rodák z Ratkovej. Na gymnáziu v R. Sobote pôsobila literárna historička prof. dr. Alžbeta Gwerková-Gölnerová, rodáčka z Čierneho Balogu, jej manžel, akademický maliar Edmund Gwerk, profesorka Petrusová, riaditeľ Ján Faluba. Na tomto gymnáziu študoval Hrdina Slovenského národného povstania, historik Alexander Markuš. Záslužnú národnobuditeľskú a publicistickú činnosť vyvíjal Ján Štefánik v Tisovci, neskôr v Hnúšti.

Hladinu na literárnu činnosť pomerne tichého obdobia medzi dvoma vojnami rozvírila nastupujúca nová generácia, odchovená na gymnáziu v Tisovci, v dobe politickej neslobody za slovenského štátu. Nová generácia do literatúry vstúpila zborkom Kniha priateľov, ktorého iniciátorom bol Milan Kraus. V zborku debutovali Ján Brocko, Ctibor Štítnický, Julo Farkaš-Bystran, Milan Kraus, Ľubor Čunderlík a iní. Z Hrnčiarkej Vsi (Pondelka) prekladateľ Ladislav Dzuráni-Orlov (1919—1944). V Slovenskom národnom povstaní sa rozvíja povstalecká poézia, ktorej reprezentantom v Gemeri sa stal Ján Brocko, rodák z Revúcej.

Nová generácia dostala plný priestor pre svoju tvorbu po oslobodení roku 1945. Svoje talenty rozvíjajú a obohacujú slovenskú literatúru najmä Tisovčan Milan Kraus (1924), literárny historik PhDr. Cyril Kraus, CSc., PhDr. Ľubor Čunderlík, CSc., zo Štítnika básnik Ctibor Štítnický. Z prozaikov slovenskú literatúru výrazne ovplyvnil Vladimír Mináč, rodák z Kienovca, ako aj Líbuša Mináčová, rod. Lupáčová (1925) a Jozef Bobok, pseudonym Peter Seyer (1924), obidvaja z Rimavskej Soboty.

Pamätná tabuľa Hrdinu ČSSR dr. VI. Clementisa v Tisovci

ty. Z najmladšej básnickej generácie treba spomenúť Andreja Nagaia, rodáka z Ratkovského Bystrého.

Po oslobodení roku 1945 zaznamenáme aj rozvoj ostatných vedných disciplín. Významné miesto tu zaujímajú na úseku dialektológie v gemerskej oblasti univ. prof. PhDr. Štefan Tóhik, CSc., rodák z Hnúšte, PhDr. Jozef Orlovský z Revúcej, na úseku knihovedy univ. prof. PhDr. Štefan Pasiar, taktiež rodák z Hnúšte, v historickej oblasti doc. PhDr. Július Alberty, CSc., rodák z Vyšnej Pokoradze, PhDr. Marta Vartíková, CSc., rod. Valentová, rodáčka z Rim. Bane, doc. PhDr. Ľudovít Lašán, CSc., rodák z Ratkovej, PhDr. Andrej Golema, Sc., rodák z Vyšného Skálnika, v pedagogickej disciplíne PhDr. Ján Gallo z Revúcej (rodák z Chyžného), Karla Brocková, rodáčka z Revúcej, Jura Jlaváč Petriškin z Gočova, v regionálnej geografii RNDr. Ján Šišák CSc., rodák z Hrnčiarkej Vsi, v ekono-

mickej oblasti prof. dr. Dalibor Hanes z Tisovca, prorektor dr. Mikuláš Józsa a prof. Ing. Jura Sedlák, CSc., z Rimavskej Soboty, v lekárskejších vedách doc. MUDr. Vladimír Zvara, DrSc., z Kocíhy, primár MUDr. Bohuslav Flindó a PhDr. a MUDr. Zoltán Sýkora z Hrnčiarok Zalužian, v botanike dr. Ing. Dezider Magie, taktiež z Hrnčiarok Zalužian, v publicistike Ondrej Klokoč, rodák z Hačavy, PhDr. Ondrej Laciak, rodák zo Šírka, a ďalší na rôznych úsekoch umenia a vedy.

Už tento naozaj stručný prehľad — pohľad v kocke — ukazuje na bohaté literárne tradície Gemera. Tvorba mnohých prekročila rámec Gemera a má v niektorých obdobiach určujúci význam pre vývin slovenskej literatúry. Mnohé svojou genialnosťou prerástli obranný charakter slovenskej literatúry 19. storočia a celú slovenskú kultúrnu tvorbu. Ich poznanie je neoddeliteľnou

Z bojov KSČS v bývalom Revúckom okrese

PhDr. Ondrej Laciak

Bohatý je Gemer, no ešte bohatší bývali jeho páni. Nerastné bohatstvo Gemera už dávno vábilo mocných podnikateľov. Desiatky rokov, ba i celé storočie striedali sa tu všemožné panstvá a akciové spoločnosti. Najsilnejšie z nich boli Rimamuránsko-Salgótarjánska účastinná spoločnosť, akciová spoločnosť Menesmann a Coburg a Magnezitová účastinná spoločnosť. Každá z nich odvážala si bohaté zisky, vyžívané z mozolov biedneho gemerského ľudu. Páni i spoločnosti sa menili tak rýchle, ako rýchle sa vedeli „zapíerit“. Len Gemer ostával a v ňom ľud so svojou biedou. Dobrý, pracovitý ľud svedomite drel. Drel v baniach a pod mašami rovnako za Rakúsko-Uhorska, ako i za prvej republiky. Nová republika priniesla síce ohlasovanú národnú slobodu, no neodstránila biedu ani pre gemerský ľud. S novou republikou prišla nová bieda, nezamestnanosť a s ňou hľad a dôsledok: vyhánanie. A tak doterajšiu starú biedu zahalovalo len nové rúcho, zvané demokracia. Takýto bol v minulosti život v bývalom Revúckom okrese.

No robotníci aj v tejto situácii bojovali za svoje práva. Najúčinnnejším prostriedkom boja za splnenie ich požiadaviek bol štrajk. V decembri roku 1920 vyvolali uvedomelí robotníci štrajk na závodoch Rimamuránsko-Salgótarjánskej spoločnosti v Sirku, na Železníku, v Rákošskej Bani a v Lubeníku. Štrajk trval osem dní a niesol sa v znamení požiadaviek za zvýšenie miezd. Ďalší štrajk zorganizovali baníci v Rákošskej Bani, v Sirku a na Železníku roku 1922, keď panstvo Rimamuránsko-Salgótarjánskej spoločnosti rozhodlo zastaviť prácu v Rákošskej Bani. Dva mesiace sa húževnato držali. Robotníci a ich rodiny žili vtedy bez zárobku zo vzájomnej pomoci. Po dvoch mesiacoch kúpili si páni vodcov vtedajšej sociálnodemokratickej strany na závoде a tito za teplé miesta štrajk zradili. Za pomoci nich páni štrajk zlomili, prácu zastavili a bane v Rákošskej Bani nechali zatopiť.

Koncom roku 1922 a začiatkom roku 1923 vyvrcholila v Československu kríza i zbesilá snaha kapitalistov dostať sa z nej stoj čo stoj so zdravou kožou, hoci i za cenu nesmierneho zbadačenia pracujúcich. Slovensko

stáva sa v týchto rokoch krajinou utrpenia. Zdalo by sa, že vtedajší parlament zvolený „z vôle ľudu“ bude hájiť záujmy ľudu a rozhodovať o tom, ako odstrániť nesmiernu biedu širokých vrstiev. Tento parlament však nezastupoval ľud, ale slúžil iba ako rúško „demokracie“. Ba naopak pomáhal kapitalistom ľud zdieľať, klamať a potláčať. Buržoázny parlament prvej Československej republiky všetkými svojimi zákonmi zhoršoval jarmo vykorisťovania ľudu. Tak to bolo aj roku 1923. Tento rok bol nielen rokom nezamestnanosti a hladu. Pamätný je pracujúcim aj tým, že v tomto roku buržoázia pomocou svojho parlamentu, svojich poslancov, vydáva tzv. „Zákon na ochranu republiky“.

„Zákon na ochranu republiky“ bol schválený po búrlivom rokovaní, pri ktorom niektorých komunistických poslancov na rozkaz predsedu snemovne vyviekla parlamentná stráž. Tento zákon bol jasne namierený proti robotníckej triede a jej strane. Mal chrániť pred robotníckou triedou a komunistickou stranou vykorisťovateľský kapitalistický systém predmestčovskej republiky. Týmto zákonom snažila sa buržoázia zabezpečiť aj paragrafmi svoje viazanie práve v čase vyvrcholenia povojnovej krízy, keď rástlo rozhorčenie a odpor pracujúcich a keď súčasne rástlo ich uvedomenie aj odhodlanie zmiesť nezmyselný spoločenský poriadok.

„Zákon na ochranu republiky“ bol otvorenou hrozbou Komunistickej strane Československa i každému, kto sa v záujme vykorisťovaných máš pozdvihne proti režimu biedy, hladu a nezamestnanosti.

I keď zákon nadobudol platnosť až 8. apríla 1923, už v čase jeho priprav začala sa akcia „na ochranu republiky“. Rok 1923 začal sa teda doslovným pohonom na komunistov, ktorí jediní bojovali za práva pracujúcich a ktorí bojovali i proti vydaniu tohto zákona. O tom, ako sa „Zákon na ochranu republiky“ uvádzal do života v našom kraji, svedčí mnoho dokladov z prvej ČSR. Najmarkantnejšie doklady o tom zachovali sa v bývalom Revúckom okrese.

Revúcky okres mal už v tomto čase vyvinutý banský a železiarsky priemysel. I keď kríza v rokoch 1922 a 1923 značne ochromila priemysel v Revúckom okrese,

súčasťou vlasteneckej a estetickej výchovy na školách a medzi pracujúcimi.

Literárni dejatelia Gemera (beletristickí i vedeckí) si uvedomovali vzťah medzi umeleckým dielom a realitou. Z literatúry vytvárali nástroj pre mnohostranné výchovné pôsobenie medzi ľuďmi. Boli si vedomí, že umelecká literatúra ako jedna z foriem spoločenského vedomia ovplyvňuje prostredníctvom konkrétnozmyslového obrazu vedomie ľudí, ich citenie a postoje k spoločenskému, sociálno-ekonomickému vývinu krajiny, že literatúra odráža, ale súčasne vplýva na utváranie i formovanie spoločenského bytia a vzťahov medzi triedami a spoločenskými vrstvami rozličnými formami a spôsobmi umeleckého vyjadrenia. Zákonite sa to prejavuje aj na formovaní sa svetového názoru, mravných a estetických názorov ľudí. Po-

znanie, že umenie je odrazom skutočnosti a súčasne ju vytvára, že vyrastá z poznanej a prežitej skutočnosti a nie je len pôhou reprodukciou, viedla ich postupne k postulátu, že styk literatúry ako umenia s dennou spoločensko-ludskou realitou je nevyhnutný a je dialektický. Za daných politicko-sociálnych pomerov literárni dejatelia Gemera nemohli zostať pasívnym pozorovateľom a registrátorom behu udalostí. Sociálny a národnostný útlak, poznávanie skutočnosti a jej objektívnych zákonitostí ich, prirodzene, nútil zasiahnuť do života slovenského ľudu a prebúdzat ho z národnej letargie a pomôcť mu nájsť si správnu cestu, po ktorej sa má uberať, aby sa stal uvedomelým, moderným národom, rovnocenným partnerom ostatných národov, pokrokovejším a ľudskejším. Z tejto skutočnosti vplynuli aj gnozeologické, ideové, es-

tetické a etické zvláštnosti pri vymedzovaní a uvedomovaní si vzťahu ich umeleckej tvorby a národnobuditeľskej činnosti k realite súčasného života — ak ich tvorba a kultúrno-osvetová a vzdelávacia činnosť mala zámerne a cieľavedome pôsobiť a správne ovplyvňovať postoje jej konzumentov. Literárna veda je aj v živote integrujúcim činiteľom v poznávacom procese človeka. Zohráva významnú úlohu pri výchove človeka k správnejmu vzťahu k svojmu národu, k socialistickému vlastenectvu. Poznaním pokrokových literárnych tradícií vlastného národa a národov iných vytvárajú sa na platforme marxizmu-leninizmu v duchu proletárskeho internacionalizmu internacionálne vzťahy kultúr socialistického spoločenstva a ostatných pokrokových národov. A to je životne dôležité pri socialistickom internacionálnom čínení a konaní.

ba dokonca pripravila podmienky pre odbúranie železiarskeho priemyslu v Chyžňan Vode, vedúci činiteľa okresu neurobil žiadne opatrenia v záujme pracujúcich. Väčšiu časť svojej pracovnej energie vyčerpávali títo „demokrati“ v honbe za komunistami a pracujúcich nechávali napospas koristníckych záujmov všemožných pánov a mocných akciových spoločností. Na „ochranu republiky“ proti nezamestnaným a hladným bankom, želiarom a ich rodinám postavil pán okresný náčelník celý štáb četníkov. A četnícky aparát v Revúckom okrese pod vedením svojho vrchného veliteľa okresného náčelníka dr. Čecha fungoval znamenite. Podával pravidelné presné správy o každom pohybe komunistov v okrese. Tak napríklad žandárska stanica v Lubeníku posla dňa 29. januára 1923 pod č. 24/dôv. okresnému četníckemu veliteľstvu dôverné hlásenie o tom, že na Chyžňan Vode je organizácia komunistickej strany. Predsedom tejto je Martin Miniak. V hlásení sa uvádzajú i mená ďalších funkcionárov s ich charakteristikou. O počte členov komunistickej strany v Chyžňan Vode sa uvádza: „Jej členové platí pro nezamestnanost příspěvky, takže není možno přesně zjistit jejich počet, který do nedávné doby byl 330 členů. Dle přestoupení dělnictva Coburgových závodů, dříve organizovaného v Odborovém svazu Kovorobotníků, k odborovému svazu Chemického, který slučuje všechny odborové organizace komunistické, dá se soudit na zesílení komunistického hnutí.“

Podobné hlásenie šlo i z iných staníc. Vrchný strážmajster Strejbi-ko Železníka dňa 29. januára 1923. pod č. 35/dôv. hlásil: „Komunistické idee byly a jsou mezi zdejšími dělnictvem silně propagovány, místní organizace ustavila se však dosud jen v obci Turčoku. Předákem této organizace a celého hnutí ve zdejšími obvodě jest horník Martin Fudjlar z Turčoku. Tento se snaží všude komunistickou myšlenku rozšiřovati. Jinak zdá se však, že pro ideu komunizmu podnikl by všechno. Komunistická strana konala v lednu 1923 pouze valná shromáždění členů a sice: 22. v Turčoku, 23. v Železníku, 24. v Ratk. Bystrém, 25. v Sírku a 26. v Rákoši. Toto valné shromáždění bylo okresním úřadem v Revúci povoleno. O výsledku nebylo dosud možno zprávu získati. Dle výpovědi svědků bylo přítomno v Turčoku asi 50, v ostatních obcích 10 až 20 členů. Rečnickem na všech těchto schůzích byl Ján Mydlo, narozen 1891 v Banské Bystrici, bytem v Rožňave, sekretář komunistické strany. Dle udání jednoho občana z Turčoku, podnikoval prý Mydlo v jeho řeči občany, aby neplatili nyní právě předepsanou daň z majetku; u hodnověrnějších osob v Ratkovském Bystrém, Sírku i Rákoši bylo naproti tomu zjištěno, že Mydlo právě nabádal, aby členové strany hleděli se vystříhati všech sporů s úřady, četníky atc. a ohledně daní prý pouze poučoval, že kde možno proti vysokým předepsaným obnosům námitky podati.“

Spoločne s „demokratickým“ štátnym aparátom, s četníckymi karabinami bojovali proti robotníkom-komunistom i majitelia a správcovia baní. Tvrdo a bezohľadne postupovali proti robotníkom. O tom, že takto všetci za jeden povraz, svedčí zreteľne hlásenie veliteľa žandárskej stanice v Ratkovej, vrchného strážmajstra Olbricha zo dňa 29. januára 1923 č. 27/dôv. V hlásení sa okrem iného hovorí:

„Správce Magnezitové bány v Ploském Alexander Urban, bytem v Ratkově, netrpí v této báni žádného dělníka patřícího k organizaci komunistické a vyhrožoval, že každého z práce propustí, kdo v této organizaci jest, aneb do ní vstoupí. — Jak jsem se důvěrně dověděl, chtěl by rádi jednotliví banici obvodu zaměstnání v Ploském na popud komunistů ze sousedních obvodů do komunistické organizace vstoupiti, jen že se bojí propuštění z práce se strany správce Urbana.“

Hlásenie hovorí nielen o strachu buržoázie z komunistov, ale aj z nenávisti vyplývajúcej z tohto strachu. Na druhej strane je dokladom toho, že čím ďalej tým viac sa presvedčovali robotníci, že jediným ich zástencom je komunistická strana, ktorá jediná vie

boj za ich občianske práva. Proti tejto strane, proti tomuto boju potrebovala buržoázia „Zákon na ochranu republiky“.

Aj Krajský úrad, Ministerstvo vnútra a ďalšie ústredné a vedúce inštitúcie boli zainteresované na sledovaní komunistického hnutia v Revúckom okrese. Dokumentačný materiál potvrdzuje, že nitky svedomitých služobníkov „demokracie“ boli dobre pospájané a viedli až do svojho centra — Prahy.

Expozitúra župného úradu župy XIX. v Rožňave rozposlala pod č. 1232/1923 prez. dňa 26. júna 1923 dôverný list „Pánom okresným náčelníkom“. V liste sa hovorí:

„Dle nariadenia ministerstva, potažne župného úradu pravidelné mesačné správy o hnutí komunistickom nech sú podané v tú istú lehotu, ako pravidelné situčné správy mesačne. Samosebou sa rozumie, že výlučne len ku tunajšej župnej expozitúre v Rožňave.“

Nakoľko je možné, ráčte sa aj toho istého poradia pridržovať, ako v pravidelných správach politických.

Ovšem je samozřejmé, že správa táto má být vlnkavější a podrobnější; průběh veřejných komunistických zhromaždení stačí však označit len počtom přítomných a pomenovat řečníka. Iné podrobnosti z veřejných zhromaždení nech sú v týchto správach uvedené len vtedy, keď sú z nejakého dôvodu pozoruhodné.“

Napriek všetkým týmto prekážkam komunistická strana v Revúckom okrese pracovala v tom čase naozaj dobre. Jej úspechy prejavovali sa na každom kroku. Výsledky jej činnosti sa ukázali najmä pred voľbami do obecných zastupiteľstiev v roku 1923, teda v čase, keď jej činnosť už ohrozoval a obmedzoval „Zákon na ochranu republiky“.

Komunistická strana organizovala protestné schôdze, strejky a zástupcovia strany predkladali požiadavky robotníkov úradom a všemocným panstvám a spoločnostiam. Len komunisti sa nebáli postaviť proti svojvôli pánov. Dôverná členská schôdza komunistickej strany sa konala napríklad 24. augusta 1923 popoludní v Muráni. Na schôdzi hovoril Štefan Bárta z Bratislavy a nabádal muránskych robotníkov, aby si žiadali riadne vyplácanie miezd u tamojšej pily. Vyslovil tiež požiadavky komunistov na tamojšiu správu Coburgovského panstva, ktoré vlastnilo všetky lesy v okolí Muráňa. Žiadali: riadne vyplácanie miezd a zamestnávanie robotníctva podľa jeho príjnia.

Takéto schôdze v Revúckom okrese neboli ojedinelé. Dňa 9. septembra 1923 konala sa napríklad verejná schôdza komunistickej strany v Nandraži. Rečník, súdruh Ján Mydlo z Rožňavy hovoril o politickej a hospodárskej situácii v Republike. Poukázal na to, že robotníci a maloroľníci sú v terajšej kríze zafatení veľkými daňami. Kritizoval vtedajší mocenský štátny aparát, ktorého vydržiavanie zafatuje štátnu pokladnicu, čo má za následok zvyšovanie daní u najnižších vrstiev obyvateľstva. Na schôdzi bol prítomný i zástupca okresného úradu notár Armin Spilberger z Kamenian, ktorý rečníka napomínal a prerušoval najmä vtedy, keď kritizoval štátny aparát. Taká to bola sloboda prejavu v prvej „demokratickej“ republike.

Okresný náčelník dr. Čech vedel veľmi dobre, kde treba pozornosť zaostriť. Veď ako by aj nie, keď mu veliteľ četnickej stanice v Rákoši, strážmajster Vítek dňa 22. septembra 1923 o Miestnej organizácii KSC v Nandraži okrem iného hlásil toto: „Jak lze pozorovati, jest komunistická strana v Nandraži stále silná, neboť jest tamními předáky dobře a obratně vedena.“

I keď v tom čase okresný náčelník v Revúckom okrese podnikal všetko proti víťazstvu komunistov v obecných voľbách, predseda dostával pred voľbami a hlavne po nich od svojich notárov a četníkov, ktorými svoju neobmedzenú moc v Revúckom okrese zabezpečoval, zdruvujúce správy. Napríklad veliteľ četnickej stanice v Rákoši už v horešpomínanom hlásení o verejnej schôdzi komunistov v Nandraži hlásil: „Mydlo také delší dobu na schůzi řečnil a povzbuzoval tamní dělníky a maloroľníky, aby při nastávajících obecních vol-

Ján Ušiak - veliteľ Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova

Július Bolfík, prof.:

Poručík Ján Ušiak z Bakty, príslušník I. československého armádneho zboru v ZSSR, prvý veliteľ Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova sa narodil v Budínej 5. októbra 1914. Za predmníchovskej Československej republiky sa s rodičmi presťahoval do Bakty pri Rimavskej Sobote. Tu sa jeho otec usadil ako roľník. Mladý Janko pracoval ako príležitostný robotník. Základnú vojenskú službu nastúpil v roku 1936 ako vojak československej armády. Po jej skončení roku 1938 sa vrátil do Bakty. Pokojný život Janka Ušiaka prerušil nástup fašizmu v hitlerovskom Nemecku, mníchovská zrada, viedenská arbitráž a okupácia južného Slovenska horthyovským Maďarskom. Aj Bakta, kde Janko s rodičmi býval, pripadla k Maďarsku. Videl, že fašizmus šliapie i tie najzákladnejšie ľudské práva a hitlerovské hordy napadajú druhé národy, vyčistiť zverstvá, vraždy, lúpe, preto zahorel nenávisťou proti najväčším nepriateľom ľudstva a mie-

ru. Vedel, kde je jeho miesto. Vedel, že jedine Sovietsky zväz môže oslobodiť ľudstvo od najhroznejšej prišery ľudstva — od fašizmu. Preto ako vojak, ktorý roku 1941 musel nastúpiť na rozkaz horthyovskej vlády do maďarskej armády odkomandovanej proti Sovietskemu zväzu, prechádza už v januári 1942 na stranu sovietskych bratov, aby po ich boku bil zločinnú hitlerovskú soldatesku a jej pomáhačov.

Politicky a vojensky dobre pripravený ako príslušník I. československého armádneho zboru v ZSSR zoskočil dňa 21. augusta 1944 aj s ostatnými spolubojovníkmi ako parašutista v Sklabíne pri Martine. Podľa vyprávania partizánov Ušiak bol silný, ramenatý, červenovlasý a svetlooký. „Výborne hovoril po rusky. V boji bol chladnokrvný a smelý“, hovorili B. Maškovský a G. Grečin, ktorí bojovali pod jeho osobným vedením. Ihneď prvý deň po zoskoku bol zostavený štáb brigády, ktorého veliteľom sa stal poručík Ján Ušiak, náčel-

bách šli spoločne, neboť po spojení oboch strán v jeden šik lze pak ty vykořisťovatele od moci odstraniti a nahraditi svými lidmi.“

Ešte „lepšiu“ správu dostal okresný náčelník po voľbách od veliteľa četníckej stanice na Železníku. (Č. 35/dáv. z 25. IX. 1923): „Hlásim, že komunistická strana v dôsledku silnej agitácie pred obecnými voľbami propagovaná, bola dosť posilnená. Strana tato konala více shromáždění veřejných v obcích, kde jsou skupiny ustaveny. Na schůzích bylo hlavně agitováno pro účast při obecních volbách a odevzdání hlasů komunistické straně. Následkem silné a dobře prováděné agitace komunistickou stranou podařilo se této ve zdejší obvodě při obecních volbách dosáhnouti většiny mandátů. V důsledku toho panuje i mezi členstvem jakési nadšená a vidno, že o stranu začínají se zajímat i ti, kteří dříve o žádnou akci at této, nebo druhé strany, se nestarali.“

Aby sa azda okresný náčelník nenahneval na četníkov, ktorí si tu mekonali svoju povinnosť svedomite a tiež preto, aby nakoniec títo svojho veliteľa aj potešili, aby nezúfal, v hlásení sa nakoniec dodáva: „Vzdor tomu domnívám se, že nadšení toto, které dosud nijakým protizákonným zjevem se neprojevilo, nebude mít dlouhého trvání a po uklidnění agitací a po skončení voleb zase pomine.“

Márne však bolo ich vzájomné utešovanie. Komunisti v agitácii neustali a v boji za práva pracujúcich pokračovali až do svojho víťazstva. Ani po voľbách pre prot ľudový úradnícky aparát buržoáznodemokratického režimu prvej republiky nenastal pokoj.

Komunistická strana pracovala pred voľbami dobre v celom okrese. Svedčí o tom i ďalšie hlásenie veliteľa četníckej stanice v Muráni, vrchného strážmajstra Kartouska (Č. 24/dáv. z 24. IX. 1923):

„Před volbami do obcí prováděli komunisté velkou agitací, na kterou se jim podařilo nalákat část obecnstva a zvláště získati na svoji stranu zdejší baptisty, takže v Muráni a Lehotě zvítězili při volbách do obec. zastupitelstva velkou většinou komunisté. Přistoupením baptistů ke komunistům táto strana velmi v Muráni zesílila. Veřejné schůze komunisté minulý měsíc zde vůbec nekonali, tím více prováděli agitaci volební svými důvěrníky mezi baptisty, dále vylepovali plakáty, které vzbudily velkou pozornost, jelikož bylo na nich kritizováno placení daní a dosa-

vední činnost vládních stran. Tyto plakáty pomohly zde komunistům k mnoha hlasům z řad menších rolníků. Jeden takový plakát přikládám a hlášením, že jsem učinil na župný úřad do Turčianskeho Svätého Martina dotaz, zda-li tyto plakáty cenzura skutečně propustila a zda-li jejich rozšiřování bylo povoleno.“

Taká to bola vtedy situácia. Aj v samotnom štátnom aparáte panovala vzájomná nedôvera. Veliteľ četníckej stanice nedôveroval cenzúre. Okresný náčelník nedôveroval svojim notárom, preto ich dal kontrolovať četníkmi a opäť. A okresný náčelník a okresný četnícky veliteľ si navzájom nedôverovali. A všetku túto „demokratickú“ spoločnosť mal „ochrániť“ „Zákon na ochranu republiky“. To bola teda tá pravá demokracia.

Veľa dokumentov by sa dalo citovať o tom, ako sa v praxi uplatňoval „Zákon na ochranu republiky“ proti nezamestnaným, hladným a biedu trpiacim a proti komunistom, ktorí bojovali za odstránenie biedy. Starší súdruhovia, pamätníci bojov robotníckej triedy z prvej republiky, sa dobre pamätajú, akú úlohu zohral tento prot ľudový zákon najmä v ďalších krízových rokoch predmníchovskej republiky. Na základe paragrafov tohto zákona putovalo do väzenia množstvo robotníkov a komunistických funkcionárov len za výkrik: „Nech žije Sovietsky zväz!“ Tento zákon dovoľoval policajným úradníkom a komisárom, ktorí pravidelne vysedávali na schôdzkach strany ako strážcovia republiky, rozpustiť schôdzku, alebo verejné zhromaždenie, zakázať oslavy 1. mája, tábor ľudu, atď. A títo verní služobníci dôsledne plnili príkazy svojich chlebobáčov.

Taká to bola ochrana. Taký to bol parlament a takí to boli i poslanci, čo tento zákon odhlasovali.

Veľa rokov ubehlo od toho času dodnes. Veľa vecí sa tu pomenilo, ale najmä zhoršilo. Veľa biedy navštívilo ešte gemerský ľud. Prežil nezamestnanosť, odbúranie priemyslu a vystahovalectvo. Stovky nezamestnaných robotníkov sa potulovalo bez práce, stovky zdravých pracovných síl odchádzalo za prvej republiky za hranice do Francie, Argentíny, Kanady a inde. Veľa bojov zvíťazili tu ešte komunisti s notármi, četníkmi a okresným náčelníkom za prirodzené ľudské práva gemerských baníkov. Ešte mnoho ton gemerskej rudy vyťažili páni z mŕtvol pracovných gemerských baníkov. Ešte dlho tiekli bohaté zisky do ich nenásytných vreciek... Ale to sú roky ďalších bojov za práva, prácu a chlieb. Roky víťazstiev i dočasných prehŕ.

níkom štábu kapitán, pozdziejšie major Sovietskej armády J. A. Murzin a 21 paradesantov v hodnosti veliteľov oddielov.

Parašutistická skupina Jána Ušiaka sa zorganizovala ešte v Sklabíne. Jadro oddielu tvoril desant v počte 22 ľudí a asi 100 dobrovoľníkov z Popovovej II. slovenskej partizánskej brigády „generála dr. Milana Rastislava Štefánika“. Rozšírená Ušiaková skupina sa ihneď v prvých dňoch svojho vzniku stretla v boji s nepriateľom pri Strečne, Žiline, Martine, Vrátkach a Rajeckej doline, kde v súčinnosti s povstaleckými vojenskými jednotkami a partizánmi iných oddielov odrážala prudké útoky fašistov, ktorí sa presunuli od Moravskej Ostravy na potlačenie Slovenského národného povstania. Nepriateľov bolo mnoho.

Po týchto bojoch Ušiakov oddiel postupoval cez Rajec a Plevník k Váhu, prešiel do tylu nepriateľa a pri železničnej stanici Považská Teplá prepadol nemeckú strážnu čatu. Podminoval železničnú trať a pri Plevníku (medzi Veľkou Bytčou a Považskou Teplou) prekročil rieku Váh. Po bojovom prechode cez Váh Ušiakov oddiel sa mal na rozkaz Kyjevského partizánskeho štábu (ÚSPD) a Hlavného štábu partizánskeho hnutia (HŠPH) presunúť po svahoch Javorníkov k moravským hraniciam. Ešte pred prechodom Váhu prijali do oddielu čatu slovenských povstalcov pod vedením staršiu Kavčáka. V pohraničných obciach vstúpilo do oddielu aj mnoho českých vlastencov. Jednotlive i po skupinách sa prihlasovali dobrovoľníci od Pízne a Kladna, zo Sudet, od Prahy, Pardubic, Brna a Moravskej Ostravy. Všetci chceli bojovať proti nemeckým okupantom pod partizánskym praporom. Moravsko-slovenské hranice boli starostlivo strážené nepriateľskými vojakmi.

Ušiakov oddiel po bojovom pochode k slovensko-moravským hraniciam sledovala hitlerovská trestná výprava. Išla po jeho stopách s cieľom zlikvidovať partizánsky oddiel. Partizáni tento úmysel odhalili a pri Štiavniku prepadli trestnú výpravu Nemcov. V boji zabili 5 nemeckých vojakov a ustúpili ďalej do lesov. Keď došli do Štiavniku blízko moravských hraníc, preskúmali terén a vyhládli vhodné miesto pre štáb v horárni u Nemčákov, ktorí boli veľmi obetaví.¹

¹ Zápisky partizána oddielu Jána Žižku Aug. Holčáka: Z boju ze Slovenska na Moravu. — Nemčákovci mali dve dcéry a dvoch synov. Jeden zo synov bol horár a druhý žandár, ktorý taktiež prešiel k partizánom. — Pozri aj Čestmír Amort: Partizáni na Podbrádku. Naša vojasko, Praha, 1958, str. 150.

Po umiestnení partizánskeho štábu veliteľ Ušiak vyslal na všetky strany prieskumné hliadky, aby nadviazali spojenie s civilným obyvateľstvom v Štiavniku a na okolitých obciach. Na Morave nadviazali spojenie vo Veľkých Karloviciach. Stadiaľ od civilného obyvateľstva dostávali cenné správy, takže sa Ušiakov oddiel mohol ihneď pripravovať na bojové akcie.

Dňa 2. septembra 1944 vydal štáb Ušiakovho oddielu v mene vlády Československej republiky prevolanie k obyvateľstvu vtedajších okresov Veľká Bytča, Považská Bystrica a Páčov nad Váhom. Podpísaní boli: Ján Ušiak, veliteľ I. československého partizánskeho oddielu, kapitán Sovietskej armády J. A. Murzin a komisár Turský. V prevolani sa oznámilo, že v tomto obvode prestávajú platiť nariadenia bratislavskej klérofašistickej vlády a jej nacistických spojencov. Notárom, starostom a okresným náčelníkom sa ukladalo pod osobnou zodpovednosťou, že musia bezpodmienečne splniť nariadenia partizánskeho štábu. Na každý styk s hitlerovskými okupantami, zradu na partizánov a účasť v protipartizánskych oddieloch bol vyhlásený trest smrti.

Podľa rozkazu Hlavného štábu partizánskeho hnutia v dohode s partizánskym štábom I. ukrajinského frontu mal sa Ušiakov oddiel presunúť na Moravu a okrem

bojových akcií proti hitlerovským jednotkám organizovať masovejšiu partizánsku činnosť v tomto priestore, posilniť ju a zabezpečiť priestory na pristátie ďalších paradesantných oddielov. Na začiatku septembra 1944 sa na okraji Veľkej Bytče zišli komunisti. Z partizánskeho oddielu boli tam Ján Ušiak, J. A. Murzin, Melík, Kavčák, Štepanov, Grekovský a ešte niekoľko komunistov. Boli tu zástupcovia ilegálnych komunistických organizácií z veľkých priemyselných miest na Morave: z Brna, Zlína (teraz Gottwaldov), Vsetína, Moravskej Ostravy. Rozhodli sa nadviazať stále politické a vojenské spojenie medzi ilegálnymi oddielmi odporu v moravských mestách a partizánskym štábom, zároveň preformovať oddiel na „Prvý československý partizánsky oddiel Jána Žižku z Trončova.“² V polovici septembra

² Bojová cesta partizánskej brigády Jána Žižku z Trončova. Slovenský pohľad, 1958/1.

1944 prišiel zástupca štábu brdských partizánov do Štiavniku, kde ho prijal Ján Ušiak. Ušiak na schôdzke partizánov a veliteľov povedal: „Komunistická strana zveruje nášmu oddielu dôležitú úlohu. Dostali sme rozkaz prejsť na Moravu a rozvinúť tam boje proti okupantom.“ Po týchto poradiach so zástupcami ilegálnych komunistických organizácií a partizánskych skupín na Morave a v Čechách vydal veliteľ Ján Ušiak v dohode s Hlavným štábom partizánskeho hnutia a so sovietskym velením tieto rozkazy:

1. Vyslať na Moravu, na Velašsko a na Ostravsko, niekoľko politických pracovníkov brigády s úlohou nadviazať spojenie s tamojšími organizáciami Komunistickej strany Československa a odbojovými zložkami a s ich pomocou pripraviť presun celej brigády do priestoru Nový Hrozenkov — Veľké Karlovice — Horná a Prostředná Bečva, zaistiť tu pre ňu zásobovaciu základňu a vytvoriť spravodajskú sieť.

2. Na rôznych miestach Moravy a Čiech zaistiť priestory pre pristátie sovietsko-československých paradesantných oddielov.³

³ Č. Amort, c. d., 150.

Za účelom zabezpečenia týchto úloh Ušiak vyslal do českých zemí zo svojej brigády Františka Ralbovského a Štefana Nemoa, obidvaja parašutisti I. československého armádneho zboru v ZSSR. Mali osobné doklady ako zástupcovia slovenského drevárskeho podniku. Treťou bol zástupca brdského partizánskeho štábu, ktorý vystupoval s osobnými preukazmi ako poisťovací agent firmy „Star“ (Phönix) alebo nacistickej Arbeitsfronty. Skoro po príchode na Moravu nadviazali spojenie s krajským ilegálnym vedením KSČS na Ostravsku, na čele ktorého stál partizán „Karel“ (vlastným menom Václav Veselý). Dosiahli spojenie s rozvetvenou ilegálnou organizáciou zvanou „Slezský odboj“, ktorá mala svoje kádre v Tešínskom a Opavskom Slezsku.

Pripravy na prechod na Moravu sa konali v priaznivých podmienkach. Obyvateľstvo okolitých dedín (Štiavnik, Papradno, Makov, Mariková) im všestranne pomáhalo. Stav príslušníkov brigády sa zvýšil na vyše 300. Prichádzali dobrovoľníci z miestneho obyvateľstva, občania českej národnosti, ktorí sem prišli cez hranice, sovietski vojaci, ktorí ušli zo zajatia.

Nemci však za každých okolností chceli udržať hitlerovský režim na Morave. Uvedomovali si význam udržania poriadku na Morave pre ďalšie vedenie vojny. Zosilnili vojenské posádky blízko hraníc, obsadili slovensko-moravskú hranicu husto zosilnenými pohraničnými strážami, najmä križovatky ciest a prismsyky. Proti prechodu partizánskych jednotiek zasadili okrem armády, polície a SS útvarov aj špeciálne protipartizánske oddiely. Zriadili i osobitné veliteľstvo pre boj proti partizánom, tzv. Jagdkomando a prideliť mu svojich najlepších agentov (Šmíd, zv. „Dlouhý Franta“, Dvořák a iní). Úlohou protipartizánskeho Jagdkomanda

bolo zabráňovať prenikaniu partizánskych skupín zo Slovenska do Čiech a prechodom z územia tzv. Protektorátu Čechy a Morava na Slovensko. K. H. Frank, štátny minister pre Čechy a Moravu, vydal 15. októbra 1944 nariadenie proti neoprávnenému prekročeniu hraníc, podľa ktorého každý pokus o prekročenie „nemecko-slovenských hraníc“ pozdĺž protektorátu Čechy a Morava bude sa trestať smrťou. Za takejto situácie sa zdalo, že sa Nemcom podarí zamedziť prechod partizánskych oddielov zo Slovenska a znemožniť partizánsku činnosť v Beskydách.

Veliteľ Ján Ušák bol o opatreniach Nemcov dobre informovaný. Vedel, že prechod cez slovensko-moravské hranice bude veľmi ťažký a náročný na bojovú pripravenosť partizánov. Svoju brigádu v tom čase už v počte asi 400 mužov sformoval do troch poľných rot, prieskumnej a údernej rot. V tábore pri Štiavniku zorganizoval výcvik nováčkov a rôznymi drobnými prepadovými akciami na nemecké pohraničné hliadky v Javorníkoch, na dopravné spoje v okolí overoval ich pripravenosť pre boj. Ušák venoval starostlivosť rovnako aj politicko-výchovnej práci medzi partizánmi. Augustín Holčák, príslušník Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova, spomína na túto skutočnosť takto: „Veliteľ Ušák nám stále zdôrazňoval, že bojujeme za lepšiu a spravodlivejšiu republiku. Mali sme všetko, čo potrebovala moderná armáda a zradou našich spojencov sme prišli o všetko. Teraz si musíme sami opatrit bojom zbrane a odev. Zdôrazňoval, že sa už nikdy nesmie vrátiť vláda Beranovcov a Stoupalovcov a že budeme mať ľudovú republiku. Murzin sa nás zase pýtal: „Chcete byť otrokmi Germanom? — Budete driet a German vás bude biť nahajkou cez chrbát. Myslím, že to si z vás žiaden neželá. Preto musíme bojovať a ničť Nemcov do posledného. Ak budete hľadať vy, budem hľadať i ja. Ak padnete vy, padnem i ja s vami!“ — Také a podobné povzbudzujúce slová nám prednášali naši veliteľia.“⁴

⁴ A. Holčák, c. d.

Niekoľko dní pred 10. septembrom 1944 vydalo veliteľstvo Ušákovej brigády leták pre české pohraničie, v ktorom vyzýva ľud proti nacistom.

Po tejto príprave veliteľ Ušák začal s pokusmi o prechod na Moravu. Večer 28. septembra 1944 vyhlásil početovosť a pred poľnocou vydal rozkaz na pochod k moravským hraniciam. Roty vyrazili postupne podľa stenoveného poradia. V predvoji šla prieskumná rota, za ňou tretia, druhá a štábná rota. V zadnom voji postupovala úderná a prvá rota. Keď čelo brigády po dlhšom pochode dosiahlo moravské hranice a spojky z prieskumnej roty hlásili „čistý vzduch“, Ušák nariadil zraz všetkých jednotiek. Tieto sa zoradili v slávnostnej nálade pri hraničnom stĺpe.⁵ V nočnej tme Ušák dal rozvinúť československú štátnu zástavu a

⁵ Augustín Holčák v článku „Z boju ze Slovenska na Moravu“ uvádza dátum 20. septembra 1944. Správne je 28. septembra 1944, ako spomína väčšina účastníkov.

prehovoril k nastúpenej brigáde. V krátkom prejave vyhlásil obnovenie zvrchovanej vlády menom československého ľudu, prezidenta a vlády Československej republiky. Vyzval partizánov k boju proti hitlerovským okupantom a svoj prejav zakončil prevolaním „Sláva Československej republike. Smrť okupantom!“ Za tým Ušákovu brigádu ticho zaspievala československú štátnu hymnu. Na tvrdých, bojom oslabených tvárach chlapcov zaleskli sa slzy, niektorí poklekli na rodnú zem. Celá brigáda sa mičky zvitla a českými zneniami, ktoré hitlerovskí okupanti potupne nazvali „Protektorát Čechy a Morava“. V bratskom objatí, v internacionálnej jednote Slováci, Česi, Rusi, Ukrajinci, Bielorusi a bojovníci iných národností šli pod vedením Jána Ušáka na pomoc bratskému českému národu vyhnat fa-

šistov a ich prísluhovačov. Prvýkrát po šiestich rokoch zaviala československá zástava na území Čiech. Vytýčili ju slovenskí a sovietskí partizáni na čele so slovenským vlastencom Jánom Ušákom. A bolo to práve 28. septembra 1944, keď kolaboranti v Protektoráte Böhmen und Mähren oslavovali avštorvácku tradíciu. Ale v hrdých Beskydách sa kovalo pevné bratstvo československých a sovietskych partizánov.

Zavčas rána Prvá československá partizánska brigáda Jána Žižku z Trocnova dosiahla samotú Podatý asi 4 km od Veľkých Karlovíc. Bola to skupina asi 12 domov. V jednom dome sa ubytoval partizánsky štáb Ušákovej brigády. Nemci sa čoskoro dozvedeli o príchode partizánov a už v ranných hodinách vyhlásili poplach v Rožňove, v Karloviciach a v ostatných nemeckých vojenských posádkach od Ostravy až po Vsetín. Posilnili pohraničné stráže, aby zabránili postupu Ušákovej partizánskej brigády. Dopoldnia boli prestreľky medzi partizánskymi a nemeckými hliadkami. Bolo zrejme, že sa Nemci chystajú na väčší boj. Partizáni obsadili všetky návršia, guľomety boli sústredené na príchody zo všetkých strán. Okolo obeda sa ozval guľomet. To bol signál na boj. Ušák viedol ľavé krídlo, ktoré bolo rozmiestnené pozdĺž lesa nad Karlovicami, Murzin sa ujal vedenia na pravom krídle, rozmiestnenom smerom k ceste na Makov. Stred zaujal bojové palebné postavenie za hrubými stromami na pokraji lesa. Rozvinul sa prudký boj. Nemci odrezali partizánov ústupovú cestu na slovenských hraniciach, kde umiestnili ťažké guľomety a kde zaľahli ich najsilnejšie oddiely. Partizáni sa však nedali. Podnikli viaceré protiútoky na nemecké pozície, aby sa dostali hlbšie na Moravu. Boj bol krvavý. Hitlerovci mali značné straty. Bojom utrpela aj Prvá československá partizánska brigáda Jána Žižku z Trocnova. Padol slovenský partizán Zábajník a 6 bolo ranených. Boj pri Podtatohoch pri Karloviciach bol prvý a víťazný boj československých a sovietskych partizánov proti hitlerovským okupantom na českom území. Štáb partizánskej brigády však zhodnotil situáciu. Dospel k záveru, že postavenie partizánov bolo prezradené. Bolo jasné, že Nemci presunú do bojového úseku také množstvo vojenských jednotiek, že nebude možné im odolať a prelomiť ich obranné pásmo. Preto o 23.00 hodine v noci dala veliteľ Ušák po porade s veliteľmi jednotiek rozkaz k návratu na Slovensko. Nemecké jednotky však znova napadli partizánov na sever od Veľkých Karlovíc. Napriek palbe ťažkých guľometov prenikli Ušákoví chlapci až za cestu Karlovice—Makov. Na ľavom krídle prevzal velenie Murzin, pravému krídlu velil staršina Melík. Každý z nich mal asi sto vojakov v najlepšej výzbroji. Stred mal pod velením sám Ušák. Partizánsky výpad bol tak prudký, že nepriateľ nestačil použiť ťažkých zbraní. V nastalom zmätku sa podarilo značnej časti brigády na čele s Ušákom preniknúť nemeckou obranou a dostať sa na hranice Moravy vo smere na Veľké Karlovice. Partizáni v tomto boji pobili 54 a zranili 219 hitlerovských vojakov, zničili niekoľko áut. Tu padol aj veliteľ 167. nemeckého pluku major Saltz.⁶ Napriek všetkému manévrovaniu partizá-

⁶ AOD KSČS, A/80/17 — 1435 a/1—7. Pozri Samo Fejtán: Partizánska vojna na Slovensku. Osveta, Bratislava, 1959, 188.

nov Nemci ich neustále sledovali a robili proti nim výpady. Za každú cenu sa pokúsili zabrániť rozšíreniu ozbrojeného povstania na Moravu. Preto vrhli do Beskyd značné množstvo vojenských útvarov a bojovej techniky. Nemcom sa podarilo zabrániť prenikaniu partizánov na Moravu a preto sa Ušákovu brigádu vrátila na predokľá základňu k Štiavniku. Boj pri Veľkých Karloviciach zohral v národno-oslobodzovacom boji českého ľudu významnú úlohu. Bol to prvý otvorený ozbrojený boj proti nenávideným hitlerovským okupantom na českom území.

I v ďalších pokusoch o prechod na Moravu mala par-

tizánska brigáda citeľné straty. Preto sa veliteľ Ušiak rozhodol prejsť do Čiech po skupinách. Vypracoval so svojím štábom novú taktiku boja. Určil pochodovú zostavu tak, aby bola čo najmenej zraniteľná, aby bola pohyblivá a v prípade prepadu mohla každá skupina samostatne operovať. Brigádu rozdelil na dve skupiny. Prvú údernú skupinu vytvoril zo 150 najlepších, najvytrvalejších a najviac bojaskopných partizánov a vyslal ju pod velením kapitána Murzina na pochod do priestoru Kněhyne. Útočná skupina mala najlepšiu výzbroj. Dostala vysielaciu. Všetky prípravy sa konali v úplnej tajnosti. Za sprievodcu určili Františka Bílu z Prostřednej Bečvy, člena ilegálnej komunistickej organizácie, jedného z popredných odbojových pracovníkov na Valašsku. Ako predvoj Murzinovej skupiny šla úderná četa v počte 30 mužov, väčšinou to boli Rusi. Za nimi išla ďalšia časť tejto skupiny. Ostatná časť brigády tvorila druhú skupinu, ktorej velil sám poručík Ušiak. Táto skupina sa mala dostať taktiež do priestoru Kněhyne po vytvorení dobrej základne údernou skupinou Murzina. Murzinova skupina dosiahla určený cieľ. I napriek krutým opatreniam ríšskeho protektora Franka proti partizánom a občanom, ktorí im poskytnú pomoc, mohol dňa 5. októbra 1944 z Radhošta hlásiť Murzin do Kyjeva, že sa partizáni pevne zachytili v Beskydách. Správu o príchode partizánov do Protektorátu Čechy a Morava oznámil do celého sveta moskovský a londýnsky rozhlas. Česi sa radovali. Nemci sršali zlostou. Ríšsky protektor Frank vymyslel novú taktiku. Vydal plagáty s výzvou, aby Moravanovia strieľali svoje domy pred „banditmi a nikomu cudziemu neposkytovali prístrešie.“ Ľudia však chodili okolo plagátov mlčky. V Hornej Bečve sa na jednom z plagátov objavil doplnok napísaný výrazným písmom čeruzou: „Už to máš marné, už sme tady.“ Medzitým ale druhá časť brigády, ktorú viedol Ján Ušiak, napadli sústredené jednotky nemeckých posádok z celého pohraničia Slovenska a Moravy. Ján Ušiak bol obozretný veliteľ. Podľa hlásení z rôznych dsekov zhodnotil situáciu ako veľmi vážnu a správne predpokladal, že nemecké oddiely nenechajú jeho partizánsku brigádu na pokoji. Deň bol pochmúrny, chýľilo sa k dažďu. Asi o 10. hodine pribehla hliadka, že Nemci sú na dostrel na juhozápadnom úseku. O niekoľko minút ďalšie hlásenie: „Fašistické oddiely s minometmi a ťažkými guľometmi nastúpili zo severu.“ Po krátkej veliteľskej porade Ján Ušiak vyslal spojky s rozkazom, aby sa všetky oddiely stiahli. Napoludnie bola celá druhá časť brigády nastúpená a pripravená na odchod. Skôr však ako zaznel rozkaz na odchod, celý les zadnel paľbou nepriateľa, ktorý zaútočil proti partizánom. Janko Ušiak očakával možný útok nepriateľa. Ihneď sa ujal priameho velenia na ľavom krídle. Jeho pokoj a rozvaha pôsobila na všetkých ukludňujúcim dojmom. Boj bol veľmi krvavý a nerovný. Fašisti nastupovali z troch strán. Boli vyžbrojení ťažkými guľometmi, minometmi. Jeden pluk Nemcov ťiahol od Štiavnicka, druhý od Papradna a tretí od Makova. Ústup bol možný len smerom k moravským hraniciam, kde však Nemci mali nové silné zálohy. Na Javorníkoch na moravských hraniciach bolo stanoviisko minometov a na ceste stál oddiel tankov. Podľa zistenia do boja nastúpili posádky z Veľkej Bytče, Považskej Bystrice, Vsetína a Ostravy. Celkom na nemeckej strane sa bojov zúčastnili 4 pluky pechoty, prapor Vlasovcov, oddiel tankov a oddiel minometov. Situácia sa zdala beznádejnou. Partizáni obkľúčení zo všetkých strán hrdinne odolávali obrovskej presile nepriateľa. Janko Ušiak vydal heslo: „Ak sa vzdáš — tak radšej zomrieš!“ — ktoré sa stalo heslom všetkých. Stmievalo sa a hmla hustla. Začal drobný dažď. Partizáni boli vyhladnutí, vyčerpaní, premrznutí, mnohí ranení. Čez noc, keď boj stíchol, bdeli len hliadky a Janko Ušiak. Premýšľal, ako dostať jemu zverených chlapov z takej ťažkej situácie. Nad ránom po krátkej veliteľskej porade vydal rozkaz k sústredenému nočnému útoku na nemecké obkľúčenie. Statočný veliteľ, udatný vojak Ján Ušiak viedol partizánov do útoku. Cestu si kľesli granátníci. Guľometčiaci a automatčiaci kryli

ústup. Obkľúčení partizáni sa hrdinsky bránili skoro dva dni. Za cenu veľkých strát sa partizáni vyrvali z obkľúčenia. Mnohí padli v nerovnom boji. S veľkou časťou brigády sa Ušiak prebil smerom k Makovu a ďalej na Vysokú na Moravu. Za pomoci skúsených rozviedčikov sa im podarilo uniknúť pred prenasledovateľným nepriateľom, po nociach sa dostať k vrcholu Kněhyne a spojiť sa s Murzinovou útočnou skupinou. Ján Ušiak prešiel definitívne moravské hranice a dňa 15. októbra 1944 sa na Vysokú zišiel už so svojimi spojками. Na druhý deň bol znovu celý zbytok brigády — asi 150 mužov — pohromade v novom sídle štábu na Trojačke. Tu treba zdôrazniť, že úspešný presun Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova na moravské územie sa podarilo uskutočniť zásluhou domácich vlastencov na Valašsku, na čom veľkou mierou sa podieľal František Bíl. Prechod Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova bol spojený s veľkými obeťami. Pri Štiavnicku sa časti ľavého krídla nepodarilo preraziť spoločne s Ušiakom. Jeho časť pozdĺžšie prešla hranice Moravy blízko Lyského priesmyku, ale sa už so svojím veliteľom nestrela. Niektoré skupinky brigády boli v boji pri Štiavniku odrazené späť na Slovensko a rozbité v ďalších bojoch. Roztrúsené zostali na slovenskom území a pridali sa k iným partizánskym jednotkám na západnom Slovensku. Hrdinský boj pri Štiavniku patrí medzi najkrvavejšie v protifašistickom odboji československého ľudu proti hitlerovským okupantom.⁷

⁷ V niektorých spomienkach príslušníkov Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova sa bol pri Štiavniku spája s prvým pokusom brigády o prechod na Moravu 28. septembra 1944. Správne však uvádza vo svojich spomienkach kapitán František Mol, ktorý sa zúčastnil ako veliteľ čaty v boji pri Štiavniku v druhej skupine brigády, ktorú viedol Ján Ušiak. Mol zaujal 13. októbra 1944 obranné postavenie na Javorníkoch. — Pozri „Spomienka na Štiavnik“ od kpt. Františka Mola.

Po príchode do priestoru Kněhyne sa Ján Ušiak rozhodol organizovať povstanie na celej severovýchodnej Morave, aby tak uľahčil Slovenskému národnému povstaniu. Jedným z prvých stanovísk bojových jednotiek Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova bol hostinec na svahu Martiňáku. Po príchode partizánskej brigády Jána Ušiaka do tejto oblasti sa stal maličký domček za reštauráciou, v ktorom býval skladník, miestom tajných schôdzok.⁸ Od začiat-

⁸ Partizáni v boji. Zo spomienok majora P. B. Murzina. Rudé právo z 24. 8. 1959.

ku októbra 1944 sa tu v noci schádzali predstavitelia ilegálnych komunistických organizácií z moravských priemyselných miest a z Ušiakovej partizánskej brigády. Štáb brigády mal svoje stanovište len niekoľko kilometrov od Martiňáka, pri tzv. Čertovom Mlyne na ôpätí Kněhyne v malej služobnej chate horára Jána Křižanovského, ktorý už dlho spolupracoval s miestnou ilegálnou organizáciou odporu. Okolo boli rozložené stany štábnej roty. Bojové partizánske oddiely boli čo najďalej od strediska na Kněhyne. Brigáda mala svojich ľudí v horách a obývaných miestach. Správy dodávali priamo do štábu.

Tu sa veliteľ Ján Ušiak stretol s hliadkami náčelníka štábu Murzina, ktorý už skôr došiel na územie Moravy. Z Martiňáka sa partizáni odobrli na Maguru a ubytovali sa v drevenej búde. Ušiak sa ihneď venoval príprave plánu povstania na celej severovýchodnej Morave. Zreorganizoval brigádu, ktorá mala veľké straty. Vyslal svojich zástupcov, aby nadviazali styky s ilegálnymi odbojovými organizáciami. Veliteľ Ján Ušiak prikázal vybudovať úderné čaty z odbojových pracovníkov, ktoré mali pomôcť partizánom pri obsadzovaní obcí. Na Magure v drevenej chate mával denne porady so zástupcami domáceho odboja. Chcel vytvoriť revo-

lučný orgán, ktorý by riadil povstanie. Počítal a tým, že sa akcia rozšíri i do ostatných častí Moravy i do Čiech. S veľkými ťažkosťami a rizikom sa sem dostávali komunisti od Brna, Zlína (Gottwaldov), Vsetína, Frenštátu pod Radhoštěm, Ostravy, ba až z Prahy a z Podbrdsk. Spojenie s ilegálnymi organizáciami mnohých iných miest bolo nadviazané a aktívne udržiavané pomocou komunistov z partizánskeho štábu. Neoceniteľnú pomoc pri tom poskytl morevskí komunisti, najmä ilegálne organizácie, ktoré mali svoju základňu v Bečve, v okolí dedín Horná, Prostředná a Dolná Bečva. Tu aktívne pracovali Háša, Divín, Tošeňovský. Pre sústredenie síl bol určený vrchol Kněhyne. V tejto oblasti nebolo nepriateľských vojak. Pre dezorientáciu protivníka navrhli komunisti rozšíriť správu o tom, že partizáni odišli cez poľské hranice do Sliezska. Štáb brigády prijal plán morevských komunistov. Tento plán povstania sa opierať o široké ľudové hnutie odporu, ktoré sa každým dňom rozširovalo a prejavovalo mnohými antifašistickými sabotážami a diverziou. V lesoch už dlhšie pôsobili roztrúsené skupinky partizánov. Jednou z hlavných úloh Prvej československej partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova bolo podchytiť a organizačne spojiť vlastenecké sily českého ľudu. Preto veliteľ brigády Ján Ušiak s radosťou uvítal hlásenie, že sa podarilo nadviazať spojenie s rôznymi odbojovými zložkami, ktorých vedenie bolo v Prahe, napríklad s „Hnutím za slobodu“, s Revolučným odborovým hnutím atď. Zvlášť plodné bolo spojenie s revolučným hnutím mládeže „Hnutí za slobodu“, ktorého predstaviteľ Václav Koutský sprostredkoval partizánom spojenie s ďalšími mládežníckymi zložkami a predovšetkým so zástupcami OV KSČS,⁹ ako aj s ilegálnymi pracov-

tistov partizánskeho štábu i. ukrajinského frontu. Rozhodol sa tam poslať osobitného kuriéra, ktorý hlásenie osobne odovzdal. Oznamovať rádiotelegraficky určené priestory pilotom a navigátorom sovietskych lietadiel pomocou priesečníkov súradnicových osí už nebolo bezpečné, pretože nepriateľ relácie odpočúval a vedel rozlíšiť šifrované depeše. Hneď po doručení hlásenia kuriérom Ušiak dostal rádiotelegrafickú správu o vysadení parašutného oddielu vo vytýčenom priestore pri Rožmitále pod Třemšom. Ale výsadka sa neuskutočnila.

Na porade komunistov na Martišáku bolo prijaté rozhodnutie vytvoriť útočné partizánske skupiny a presunúť ich na západ na Valašsko. V támojších lesoch sa skrývalo množstvo českej mládeže, predovšetkým utečencov z fašistických väzení a pracovných táborov. Od Kněhyne sa dali na pochod dve útočné skupiny. V každej bolo približne tridsať najlepších partizánov. Miestne komunistické ilegálne organizácie poslali do skupín najlepších pracovníkov. Velením jednej skupiny bol poverený kapitán Ivan Stepanov. Druhú skupinu viedol kapitán Viktor Grekovskij. Prvý mal pracovať v oblasti Zlín — Holešov — Bystřice pod Hostýnem, druhý mal rozvinúť operácie v smere Valašské Meziříčí — Vsetín — Vizovice. Čoskoro začali prichádzať spojky útočných skupín. Poručík Pavel Pimenov priniesol od kapitána Grekovského správu o úspešných akciách svojej skupiny pri obciach Ratibof a Jablůnka u Vsetína. Útočné skupiny sa rozrastali prílivom nových dobrovoľníkov.¹² A tak na Valašsku pôsobilo niekoľko par-

¹² J. Kulikov: Bojová cesta partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova. Slovenský pohľad, 1958, 87—88.

tizánskych skupín brigády Jána Ušiaka. Útočné skupiny nadviazovali spoluprácu a koordinovali činnosť s komunistickými organizáciami. Rozvíjali sa bojové operácie. Nedocenenú pomoc pritom poskytovali roľníci z horských osád. Ochotne a obetavo pomáhali pri vykonávaní prieskumu, pri budovaní zemianok, pri obstarávaní potravín, peňazí, odevu, obuvi atď. Organizátorskú úlohu tu zohrávalo ilegálne okresné vedenie KSČS a revolučné národné výbory.

Plány veliteľa Jána Ušiaka sa neočakávane zmarili. Keď pripravoval ozbrojené povstanie boli už v plnom prúde, zhodili americké lietadlá niekoľko bomb na stráň na Magure, neďaleko štábu Ušiakovej partizánskej brigády. Následkom toho sa partizánsky štáb v počte asi 100 ľudí musel presunúť do drevených chat na Trojačke. Tu však boli prepadnutí veľkou presilou — asi 1000 mužov nemeckej polície a oddielmi SS, ktorí boli vyzbrojení automatickými zbraňami, ľahkými guľometmi a doprevádzaní vycvičenými psami. Od 4. do 10. hodiny trval urputný boj. Partizáni mali len väčšinou poľovnícke pušky a prejavili sa nedostatok streliva. Práve očakávali zásilku zbraní a streliva so Sovietskeho zväzu. A proti nim desaťnásobná presila Nemcov. Obzretný veliteľ Janko Ušiak využil striedanie sa nemeckých jednotiek a prudkým výpadom sa partizáni prebili z obkľúčenia so značnými stratami. Boj bol veľmi krvavý a straty partizánov boli značné. Nemci vykradli množstvo partizánskych zásob a drevené chaty zapálili. Len po niekoľkých dňoch sa podarilo partizánom sústrediť sa. Vybudovali si nové obydlie v dobre zamaskovanej hášine v prikrej stráni, zvanej „Pod starou salašou“ na úbočí Kněhyne. Bolo to práva ruská zemljanka. Vošlo sa tam takmer 30 osôb. Ušiak premiestnil sem štáb brigády s vysielacskou, ktorú sa mu podarilo na Trojačke zachrániť.¹³ Bolo treba opäť zbraňat

¹³ Vladimír Vaňak—Jozef Fligas: Ploština v plamenech [partizánska kronika]. Nový Jičín, 1948, str. 22—23.

nové zásoby. Zaslúhou obetavých českých vlastencov sa podarilo zohnať to najnutnejšie. Z číradenských občanov to boli práve Oldřich Machander a Karel Winkler, ktorí partizánom dodávali mäso.

⁹ Č. Amort, c. d., 152.

nikmi z Brna, Zlína, Vsetína a iných miest. Plán činnosti Jána Ušiaka sa opierať o široké hnutie odporu, ktoré bolo ovplyvnené Slovenským národným povstaním.

Ďalšou úlohou Ušiaka bolo zistiť vhodné priestory pre ďalšie prístátie parašutných oddielov Sovietskej armády do českých zemí a presne ich vytýčiť. Na porade štábu brdských partizánskych oddielov, konanej začiatkom októbra 1944 na samote Kamenný Dvůr u Dobříše, sa rozhodlo určiť tieto priestory pre zoskoky parašutistických oddielov:

1. Priestor chránený lesmi medzi obcami Kozí Hory, Chrást, Dražetice u Nového Knína, okres Dobříš.
2. Lesné čističky medzi obcami Malé Hraštice, Mokrovata a Voznice (v lese v priestore Jezberné — kóta 404), okres Dobříš.
3. Rovinatý priestor chránený lesmi medzi obcami Kotenice, Suchdol, Pičín, Buková, Holšíny a Rosovice (okolie Kamenného Dvora), okresy Dobříš a Příbram.
4. Lesnatý priestor Třemšína (Štěrbínský revír) medzi obcami Radošovice, Voltuš, Bezděkov, Vacíkov a Hvozdany pri Rožmitále, p. Třemš, okres Blatná.¹⁰

¹⁰ Okresný archív Dobříš, f. 1: Národný odboj 1939—1945, dokument č. 9. Pôvodná správa o partizánskom hnutí na Podbrdsku pre OV KSČS, str. 15—16. — Pozri Č. Amort, c. d., 153.

Za najvhodnejší sa považovalo lesnaté územie pri Rožmitále. Starostlivosť oň prevzal jeden z predstaviteľov revolučného národného výboru v Rožmitále Ing. František Líz, ktorý tu zamýšľal vytvoriť ohnisko odporu, ktorým by sa dopĺňovalo Slovenské národné povstanie.¹¹

¹¹ O. Janča: Statečný vojak [František Líz]. Svobodné Československo, roč. II. (Praha 1948), č. 34, str. 2. — Pozri aj Č. Amort, c. d., 153.

Ušiak oznámil určené priestory na prístátie parašu-